

PLEDOARIE pentru FAIR PLAY

Am citit cartea Martei Petreu, *Filosofii Paralele*, Ed Limes, Cluj, 2005, cu interes și pentru uz personal, fără să mă fi gândit la o recenzie, dar maniera în care a fost primită, – am în vedere în primul rând recenzia (!?) lui Florin Roatiș din ID numărul 20, octombrie 2006 – m-a determinat să-mi organizez fișele de lectură într-un articol-invitație la fair-play.

Florin Roatiș e un chițibușar. D-sa nici nu prea scrie despre valoarea sau nonvaloarea cărții D-nei Marta Petreu. Dl. Florin Roatiș discută acuzator câteva scâpări documentar-factologice ale autoarei. Autorul cronicii reproșează Martei Petreu că nu știe când C.R Motru a înființat “Revista de filosofie”, dar ce este mai important, anul “fizic” al apariției pe care autoarea l-a încurcat sau faptul că Marta Petreu subliniază că Motru a scos una din primele reviste de filosofie din Europa în sensul major și modern al sintagmei? Dl. Florin Roatiș mai afirmă: “Nu înțelegem apoi, modul siplist, imprecis și, ca atare, eronat în care prezintă Marta Petreu «Cercul Literar de la Sibiu». Domnia sa afirmă că “În timpul și la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial se naște în Universitatea din Cluj, în jurul lui Blaga, dar cu o infuzie de idei ale lui Lovinescu, Cercul Literar. Într-un al eseu, dedicat lui Bucur Țincu, autoarea ne vorbește de Cercul Literar ca de o a doua școală de filosofie a Universității clujene «cristalizată la începutul anilor ’40 în jurul lui Blaga și avînd o rădăcină în Lovinescu...»”. Dacă aș fi un împătimit al patriotismului local l-aș fi susținut pe cronicar, dar așa îmi permit să-l contrazic. Cercul Literar de la Sibiu e o creație a Universității clujene indiferent că locația acesteia e în altă parte decît orașul de pe Someș datorită împrejurărilor istorice. De asemenea e atenționată că nu Blaga a fost catalizatorul grupării de la Sibiu. Geneza Cercului e destul de complexă, din care Blaga nu poate fi eliminat. D-l Roatiș nu vrea să știe ce înseamnă influență catalitică și că ea se exercită mai mult inconștient provocîndu-ți potențele creatoare nu pe cele de imitare. D-sa înclină în favoarea lui Lovinescu (nu negăm această influență), dar nici un moment nu se întrebă de ce cerchiștii s-au adresat (aderat) oficial-public lui Lovinescu și nu lui Blaga. Ca să găsească răspunsul la întrebare, dacă și-o va pune, va trebui să aibă în vedere situația politică a momentului istoric, moment cînd Blaga era mai mult vizat de regim decît Lovinescu. Cerchiștii au avut intuiția că în situația dată nu e oportun declararea publică a lui Blaga drept mentor. Pentru a-și susține afirmațiile, recenzentul își scoate argumentele din corespondența Ion Negoitescu – Radu Stanca, fondatori ai Cercului. Dintr-o scrisoare a lui Negoitescu extrage următoarele rînduri: “Mi-am dat seama și mai bine de faptul cît de străini suntem noi față de el, adică mai bine zis, cît de opac e el... Nu are nici un simț pentru cunoașterea oamenilor și ierarhizarea lor. E atît de preocupat de persoana sa încît nu-l interesează restul decît ceea ce poate servi acea persoană... Ca om este complet rece [...]. El nu are entuziasme, ci numai interese, chiar și în cele mai acute situații spirituale. Opera lui e complet lipsită de iubire.” Îl contrazic pe Roatiș (Negoitescu). S-o luăm pe puncte: 1. Ultima afirmație e de-a dreptul absurdă; 2. E drept că Blaga a manifestat interes mai mult pentru tinerii din jurul lui dotați cu “cap filosofic”, decît pentru literați, iar acest lucru nu e de-a dreptul de condamnat; 3. Negoitescu n-a avut “afinități electivă” cu Blaga, prin urmare nu l-a înțeles (scriind aceste rînduri îmi veni în minte să verific dacă Negoitescu a scris ceva despre opera lui Blaga), cei doi se deosebesc fundamental temperamental, iar pe de-asupra autorul cărții “Straja Dragonilor” era o fire orgolioasă pînă la pragul vanității, nefiind scutit de stări umorale; 4. De asemenea Negoitescu nesocotește un adevăr: totdeauna geniul a provocat disconfort celor din jur; 5. Cerchistul Ion Negoitescu care a susținut atît de tare esteticul și despărțirea necesară între eul empiric și cel creator, de data aceasta referindu-se la Blaga c-am uită acest principiu.

Re(cenzorul) introduce ideea că tot ce s-a scris despre filosofii romîni și filosofia lor înainte de Marta Petreu, dar și înainte de 1989 sunt studii și cărți serioase. Hai să fim și noi serioși!

Universității clujene i se reproșează că se repetă în sensul că își republică studiile dintr-un volum în altul sau prin diferite reviste. Și de data aceasta d-l. Florin Roatiș dă cu bîta în baltă pentru că nu vrea să știe ce înseamnă volum de autor și uită că autoarea menționează că esurile din volumul “Filosofii paralele” sunt publicate în forma lor integrală nu în cea parțială apărută inițial în reviste.

În studiile sale Marta Petreu pornește de la ideea că “filosofia românească [atît cît există] este marea necunoscută a culturii române”. Ne alăturăm pledoariei d-sale pentru studierea filosofiei române fără prejudecăți și dezbarați de ideologicul partinic, adică o studiere obiectivă și profesionalistă.

Volumul D-nei Marta Petreu e structurat în patru secțiuni, prima dînd și titlu cărții. Primul eseu – în forma primă destinat străinătății — e o schiță istorică a filosofiei românești. Scopul și destinația au impus caracterul sintetic. În propoziții (frazе) concise și clare rezumă lunga și dificila naștere a filosofiei românești, iar fiecărei etape din drumul ei pînă la noi, îi surprinde caracteristica definitorie, punctînd bine linia de continuitate și treptele calitative din evoluția ei. Două aspecte merită încă subliniate. Marta Petreu arată că de o adevărată filosofie românească se poate vorbi doar în perioada interbelică. De aceea, în mod firesc insistă asupra acestui moment, consemnînd realizările majore din toate sectoarele filosofiei. În schimb epoca comunistă înseamnă moartea filosofiei autohtone. După decembrie 1989 apar semnele reînvierii, mai întîi printr-o amplă acțiune de recuperare a valorilor universale și naționale ținute sub obroc de ideologia comunistă. Eseul *De la Dumnezeu cel bun la Dumnezeu cel rău; Decartes – Blaga* e valoros sub mai multe aspecte. În primul rînd subliniază originalitatea lui Blaga. În al doilea rînd arată că dialogul dintre două gîndiri diferite trebuie să fie catalitic, nu de altă natură. Eseul *Blaga și Cioran via Pătrășcanu-Beniuc* prin caracterul de cercetare istorică clarifică și nuanțează cîteva probleme din istoria noastră comunistă care vizează cazul Blaga. Unele aspecte au mai fost abordate de Ion Bălu în *Viața lui Blaga* (I-IV – ultimul volum din 1999). În intervalul de timp dintre *Viața lui Blaga* și cercetarea Martei Petreu a apărut *Blaga supravecheat de securitate*, Ed. Apostrof, 2000. Autoarea studiului adună sursele și le analizează minuțios pentru a reconstitui și reda posterității trauma existențială, morală și creativă la care a fost supus poetul și filosoful din Lancrăm de către comuniști, și stoicismul cu care a suportat-o în ultimii 20 de ani de viață. Blaga a fost obiectul unui experiment comunist pe cît de abil pe atît de criminal. Foarte bine subliniază, pentru a nu se uita, rolul de diavol roșu pe care l-au jucat în cultura noastră indivizi precum Lucrețiu Pătrășcanu, Mihai Beniuc și chiar unii ca Pavel Țugui, în caz particular, de distrugere a Omului Blaga și a OPEREI acestuia, care le stătea în cale ca un zid chinezesc. În legătură cu Pavel Țugui e necesară o precizare: dacă D-sa dorea să-și spele păcatele săvîrșite în numele ideologiei comuniste trebuia să joace cu toate cărțile pe masă, nu să facă pe scriitorul – memorialist însăilînd romane de mistere *Amurgul demiurgilor Arghezi, Blaga, Călinescu; Tînărul Petru Dumitriu*.

Să revenim la cercetare d-nei Petreu. Problema centrală a studiului este răspunsul la întrebarea: cum a ajuns Blaga să scrie pamfletul anti Cioran *Farsa originalității*. E inutilă rezumarea studiului. Reținem doar următoarele: dacă la modul general atitudinea anticioraniană nu rezistă, totuși ieșirea pamfletară a lui Blaga are două explicații acceptabile: una ar fi conjunctura istorică și de existență devenită pentru Blaga o adevărată angoasă; a doua ține de profunzimea filosofiei bligiene în care corolar este ideea că omul e sortit creației, or, întreaga operă a lui Cioran numai pe o astfel de idee nu se fundamentează.

Marta Petreu demonstrează că în textele lui Lucrețiu Pătrășcanu – marele intelectual al partidului comunist român –, în care acesta face referiri la filosofia lui Blaga, nici pe departe nu poate fi vorba de o analiză sau de un schimb de idei de la filosof la filosof [mă întreb dacă Pătrășcanu a fost filosof], ci de niște propoziții-invective, fructul unui bigotism ideologic comunist. Atacurile idiologului comunist la adresa operei bligiene sunt de o grosolanie de nescuzat mai ales că vin din partea unui intelectual; dar ce folos de intelectualitatea lui coruptă iremediabil de o ideologie criminală. Despre tipăritura lui Lucrețiu Pătrășcanu, *Curente și tendințe în filosofia românească*, în care sunt adunate afirmațiile anti Blaga, nu putem spune decît că a însemnat decenii la rînd o catastrofă pentru cultura românească. Îi stă alături “istoria” românilor a unuia numit Roller. Să spunem că poziția lui Pătrășcanu o putem înțelege în numele libertății de gîndire și exprimare

caracteristică perioadei interbelice și care a mai existat după 1944 încă 1-2 ani, dar sub aspect moral nu are nici o scuză. E suficient să cităm scrisoarea “filosofului” comunist din 3 martie 1946 adresată lui Blaga. Transcriem din cartea D-nei Marta Petreu:

“3 martie 1946

Stimate Domnule Blaga

Cu toate că mi-a lipsit prilejul să vă cunosc personal, îmi face o plăcere deosebită să vă trimit ultimul meu volum – abia apărut – asupra filosofiei românești. Supunându-l competenței și spiritului Dv. critic, îl supun în același timp și strălucitului filosof, care a adus un aport atât de bogat și original în gândirea românească. Este sublinierea mea pe care țin să o fac, tocmai pentru că apăr alt punct de vedere decât al dv. În lucrarea alăturată.

Dorindu-vă multă sănătate, vă rog să credeți în bunele sentimente pe care vi le port, în așteptarea unui contact personal – care mie cel dintâi îmi va face o deosebită plăcere.

L. Pătrășcanu.”

Cum să calificăm scrisoarea? Cum să-l calificăm pe semnatarul ei? E expresia cinismului sau mai pe românește a nesimțirii? Ori e expresia unei dramatico-diavolești dedublări?

Dacă pentru antiblagianismul lui Pătrășcanu putem, în ultimă instanță, invoca diferența radicală de concepție, atunci în cazul atitudinii anti Blaga a lui Beniuc ce putem invoca? La Beniuc nu e vorba decât de o ură viscerală zămislită în mlaștina morală comunistă a unui vîndut lui Mefisto cel Roșu.

În rîndurile rezervate lui Cioran-francezul, eseista nu se lasă intimidată de statutul filosofului. Ea spune cîteva lucruri pe nume. În esență nu-i iartă ieșirile antiromânești nemotivate. Adevărul e că Cioran-francezul a fost cam nelămurit asupra destinului tragic al țării călcată de ciubotele comuniste. După publicarea *Tentation d'exister* (1956) și *Lettre a un amilaintain* (1957) în NRF “Nu numai intelectualii din țară s-au simțit lezați de antiromânismul răzgîiat al lui Cioran, ci și exilații români din Paris”. Vezi de exemplu articolul lui Pamfil Șeicaru din *Curierul românesc* – ziar al emigrației române.

Întregul volum al D-nei Marta Petreu dovedește acribia cercetării și capacitatea de a lega informațiile pentru a limpezi apele tulburi. Autoarea volumului își alege subiecte pe cît de grele, tot pe atît de delicate, cum este cel din eseul *Schopenhauer și Cioran*. Lectura în paralel – cu cărțile pe masă, nu după ureche – a unor texte din cei doi filosofi, dezvăluie marile “afinități elective” dintre cei doi. Influența lui Schopenhauer asupra lui Cioran este evidentă, dar nimeni, și nici Marta Petreu, nu la calificat pe Cioran plagiator sau mai blînd spus compilator, cum insinuează Florin Roatiș în cronica sa. Cioran trăiește pe cont propriu ideile “universale” ale filosofului german și totdeauna găsește expresia verbală românească capabilă să exprime la cald, în stare născîndă, meditația filosofică. Marta Petreu are în vedere cărțile lui Cioran scrise în limba lui maternă. Chiar Cioran își motivează afinitatea cu filosofia schopenhauereană prin alcătuirea sa organică. Schopenhauer e un filosof abstract, el este unul organic care gîndește cu “arome de sînge și carne”. Nucleul metafizic al filosofiei schopenhaueriene este voința, cel al metafizicii cioraniene este viața. Marea deosebire dintre cei doi este de ordin stilistic. Meditațiile (cărțile) filosofului român se desfășoară (au o construcție) simfonică. Autoarea studiului concluzionează: “Coincidența că amîndoi au fost obsedați de reverberațiile propriului eu și asemănările temperamentale îi fac să aparțină deopotrivă aceleiași familii spirituale”.

Secțiunea a doua a cărții cuprinde sub genericul “*Dimensiuni ale românismului*” trei studii: D.D.Roșca – *Mitul utilului*, Bucur Țincu – *În apărarea civilizației*, Mircea Vulcănescu – *Dimensiunea românească a existenței*. Cele trei opere sunt trei tipuri de abordare a specificului național. Comentariul celor trei lucrări filosofice e făcută de cercetătoare prin raportare la concretul istoric și ideatic care și-a pus amprenta pe dezbateră specificului național în perioada interbelică. În cazul lui Bucur Țincu, Marta Petreu face operă de recuperare. Studiul e prefața la unicul volum al tînărului filosof editat în 2000 la Ed. Apostrof, Cluj. Am specificat, ”tînărul filosof” deoarece a fost încă o speranță a filosofiei românești retezată de regimul comunist.

Secțiunea a treia, “*Modelul și oglinda*”, este partea care stîrnește înverșunarea dl. Roatiș. Iată una din acuzațiile aduse Martei Petreu vis-à-vis de cazul Nae Ionescu: afirmația potrivit căreia Nae Ionescu “nu a scris decât articole politice” este considerată o gravă eroare, dacă provine din neștiință,

fie o încercare de bagatelizare, în caz contrar. Autoarea mai e acuzată de reduționism și simplism pentru a micșora statura intelectuală a profesorului bucureștean. Mai afirmă dl Roitiș “ni se pare nu numai excesiv, ci și descalificanț. Orbire, desigur, dar în dauna unei imagini obiective [...] într-o lucrare destinată străinătății”. Nici unde în studiu nu există vreun indiciu că paginile cercetătoarei despre plagiatul lui Nae Ionescu ar fi fost destinate străinătății. Îl întrebăm pe universitarul băimărean dacă publicistica [adică un simplu articol de ziar] profesorului Nae Ionescu sunt pagini pentru o invitație la un adevărat dialog de idei și principii sau în altă ordine de idei, sunt expuneri ale unor idei originale în probleme de filosofie? Textele cu pricina sunt simple prezentări de idei, de cărți ... așa cum se cade unui simplu articol de ziar. Să nu confundăm buna informare cu o opinie originală. Studiul de filosofie comparată pe tema originalitate vs plagiat în cazul Nae Ionescu are două subdiviziuni: “*Uvelyn Underhill – Nae Ionescu*” și “*Prin subteranele Metafizicii (H. Bergson, Max Stirner – Nae Ionescu)*”. Autoarea lucrează cu textele în cauză tete-a-tete. Concluzia e irefutabilă: Nae Ionescu e în cazul studiat un plagiator în ale filosofiei. Dar dincolo de acest adevăr rămîne o întrebare fără un răspuns convingător: în epocă era cunoscută lipsa de originalitate a profesorului, chiar și superficialitatea lui, și totuși public nimeni nu a luat atitudine. Dincolo de capetele de acuzare, totuși lui Nae Ionescu nu i se poate nega harul de dascăl primit, dar și fabricat, prin care a fascinat auditoriul. A avut acea putere de a pune în mișcare gîndirea studenților săi, și ca urmare, cei înzestrați intelectual și cu vocație au ajuns ceea ce au ajuns. Finalul studiului are o nuanță ironică la care subscriem. Chiar dacă abuzăm de spațiul tipografic paragraful trebuie citat: “În revista *Filosofia* oggi, anul XIII, nr.20, aprilie-iunie 1990, editată la Genova, este publicat un capitol din *Prelegerile de filosofia religiei* ale lui Nae Ionescu, în traducerea lui G. Uscătescu și M.L.Facco; o notă ce însoțește traducerea spune: «Nae Ionescu e stato il piu originale dei pensatori romeni, nel periodo tra le due guerre». Să ne imaginăm că apare în Occident Metafizica naeionesciană, sau măcar fragmente ce cuprind tipologia tripartită, cu o prezentare ce-ar spune că Nae Ionescu e cel mai original filosof român; în Occident, unde tipologia underhilliană e cunoscută specialiștilor; dacă «il piu originale dei pensatori romeni» este descoperit în Occident ca plagiator, cultura română va primi o bună notă de originalitate! Așa că, pentru admiratorii lui Nae Ionescu care cred în originalitatea de gîndire a acestuia precum un creștin crede în dogma trinității, cel mai bun lucru este să-i urmeze exemplul pînă la capăt: de pildă, să publice traduceri ale unor cărți occidentale încă necunoscute în România, semnîndu-le drept creații ale lor.” Pericolul nu e că nu toți care pun mîna pe condei sau se urcă la catedră nu sunt originali, ci că sunt mulți dintre aceștia care nu acceptă condiția de humus pentru a hrăni o posibilă plantă, ci se revendică ei drept planta.

După atîtea pagini sobre, docte, după atîta abstracțiune și rigoare e bine venită secțiunea finală: *Parvia culinaria*, cu cele trei eseuri pe tema posibilei relații dintre filosofie și arta culinară: *Poem comestibil*; *Nietzsche sau de la bucătărie la filosofie*; *De la slănină la filosofie*. Dar și în cazul acestor pagini, sub coaja jocului, descoperim profunzimi de gîndire, hrană pentru diferite trepte ale sufletului și spiritului.

Cartea *Filosofii paralele* e scrisă cu responsabilitate științifică și într-o limbă românească aleasă, în conformitate cu principiile formulate de autoare în “Cuvînt înainte”.